

הא' ייבין: השאלה שעורר מר בן-נון היא נכונה, וצריך לרן בה. הדוגמה אינה נכונה. במונחי הגיאוגרפיה היה דיון במונח "נמל", והעניין הושאר להכרעת המליאה. בוועדה שאישרה את מונחי הגיאוגרפיה היה ויכוח ארוך.

הישיבה השמונים ושלוש

ביום כ"ג בטבת תשכ"ח בשעות 3.00-6.40 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

- הנוכחים: החברים, האדונים אברמסון, בן-חיים, בנעט, בן-נון, ברנרין, ייבין, מלמד, ריבלין, שירמן, שלי.
- החברים היועצים, האדונים אירמאי, בן-שמאי, מיקס, קדרי, רצהבי.
- המנהל האמרכלי הא' בן-מנחם.
- חברי המזכירות, הגברות בהט וקלאר והאדונים איתן, אסטרמן, מדין, נצר.
- הצטדקו על היעדרם האדונים אורבך, מורג, מירסקי, מלצר, סדן והגב' גולדברג.
- האדונים בלאו, פולוצקי, קוטשר ורבין בחו"ל.
- סדר היום: א. דברי אזכרה למ"צ סגל ז"ל
- ב. דין-וחשבון של המזכירות המדעית לשנת תשכ"ז ותכנית העבודה לשנת תשכ"ח
- ג. מונחי הימאות, פרק יב-יג
- ד. כללים בנטיית השם: המשך הדין בכללי החולם
- ה. אישור התקציב לשנת 1968-1969.

א. הא' בן-חיים: בראשית מעשנו היום נעלה את זכרו של חבר כבוד באקדמיה ללשון, פרופ' משה צבי סגל, שהלך לעולמו ב"א בטבת, והוא שבע ימים ורב פעלים בתחומים שונים של מדעי היהדות. אורשה נא אך לציין את זכותו הגדולה של פרופ' סגל, שקנה אותה בראשית המאה הזאת ע"י הערכה נכונה של טיב לשון המשנה. הוא ראה אותה לשון חיה ועממית, משתלשלת בדרך הטבע מלשון המקרא. הערכתו זו הייתה מנוגדת תכלית הניגוד לדעה המקובלת אז, שנשתלטה במידה שאינה מועטת מפני הרהורי לב. הערכתו של פרופ' סגל הייתה לה השפעה על מחדשי הדיבור העברי, ונסתייעו במסקנותיו על "הדקדוק התנ"כי והדקדוק המשני". תעמוד לו זכותו זו לעד בחיי הלשון העברית.

הא' מלמד אומר דברים

ליזכר משה צבי סגל ז"ל

במסכת מועד קטן (כה ע"ב) מובא:

"כי נח נפשיה דר' זירא פתח עליה ההוא ספדנא:

ארץ שנער חלה וילדה,

ארץ צבי גידלה שעשועיה,

אוי נא לה - אמרה רקת -

כי אבדה כלי חמדתה".

כהספד זה יכולתי לומר על מורי ורבי הרב משה צבי סגל ז"ל, שנלקח מאתנו לפני שנים - עשר יום:

ליטא גידלתו בתורת ה',
אנגליה פתחה לו שערי מדע,

וארץ-ישראל נאותה לאור תורתו,

וירושלים תבכה מרה על הסתלקותו של הזקן בחבורת חכמי ישראל היושבים בארץ.

רבנו משה צבי זצ"ל עסק בשני ענפים בחכמת ישראל, היונקים זה מזה: בלשון העברית ובמקרא. כבר לפני שישים שנה פרסם ב-JQR מחקר בשם: Mišnaic Hebrew and its Relation to Biblical Hebrew and Aramaic. חקירה זו זכתה להערכה גדולה הן בין חכמי ישראל והן בין חכמי האומות. האוניברסיטה באוקספורד זיכתהו באחד הפרסים החשובים ביותר. ואליעזר בן-יהודה הרצה הרצאה מיוחדת על מחקר זה בישיבת ועד הלשון. מחקר זה הוליד אח"כ את ספרו האנגלי: A Grammar of Mishnaic Hebrew, שיצא לאור בשנת תרפ"ז, ואת ספרו העברי "דקדוק לשון המשנה" (תרצ"ו). ואף תחילת הוראתו במכון למדעי היהדות של האוניברסיטה העברית הייתה בנושא זה.

בשנת תרפ"ו, היא השנה הראשונה לכהונתו כמרצה, הרצה על "דקדוק לשון המשנה בהשוואה עם לשון המקרא והארמית" והדריך סמינריון ב"משנה מסכת שבת, ניתוח דקדוקי ופילולוגי". וברשימת העובדים המדעיים של המכון רשום מקצועו: פילולוגיה של המשנה. בשנה השנייה, שנת תרפ"ז, עסק רבנו גם במקצוע השני, ובצד סמינריון ב"בן סירא העברי ולשונו בהשוואה ללשון המשנה" הדריך סמינריון בספר שופטים והרצה על "הפרשנות העברית של ימי הביניים לספר שופטים בהשוואה עם הפרשנות העתיקה והחדשה". אך פרסומיו בקובץ "מדעי היהדות" א' היו בשטח הלשון: "לשון המשנה, מוצאה ותולדותיה" (הרצאת פתיחה בכ"א במרחשון תרפ"ו) ו"הזעירות בעברית". באותה שנה פרסם גם ב"השלוח" מאמר ל"חקר הלשון" (השורש, הנטייה, ההרכבה).

בהרצאתו על דקדוק לשון המשנה הרחיב את אופקו והעשיר את ידיעותיו. הוא גילה לנו עולם חדש בשיעוריו על "יסודי הפונטיקה העברית" (ושיעורים אלו שימשו בסיס לספרו הנקרא בשם זה, שיצא בשנת תרפ"ח). בכללים ובפרטים, שהביא לפנינו מלשון המשנה ודקדוקה עקר מלב כמה מחבריו, תלמידי הישיבות, את הדעה, שהמשנה והתלמוד אינם מקפידים כל כך על הדקדוק, שהרי המשנה נתחברה בגליל, והתלמוד מעיד על "בני גליל שלא הקפידו על לשונם" (עירובין נג ע"א). הוא נטע בלבנו כבוד וחיבה ללשון המשנה וסגנונה, והשריש דבר זה עמוק יותר בחרישו בסמינריון על מסכת שבת.

זכורני, שכמה מחבריי קראו בתכנית את נושא הסמינריון וחייכו: מי מאתנו אינו יודע את מסכת שבת? והיו בינינו חברים, שידעוה בעל-פה, שהרי יהודי המזרח מחלקים אמירת מסכת זו בין שלוש הסעודות: שמונה פרקים לפני כל סעודה. חיפינו לשעת הסמינריון הראשון בקוצר רוח ובסקרנות. באה אותה שעה, אך רבנו משה צבי זצ"ל לא כינסנו, אלא הכניסנו אחד אחד לחדר, ובדק את ידיעותינו בדקדוק ובגיורון (אטימולוגיה).

הגיע תורי. נכנסתי. מורי הראה לי על קטע ברייתא בגמרא הפתוחה, וביקש ממני לקרוא. קראתי. אח"כ שאלני לשורשיהן של כמה מלים ומשקלם של כמה שמות, ועניתי עד כמה שהגיעה ידיעתי. וכשהגעתי למלת "עכשיו" אמרתי, שאיני יודע את שורשה, והרב סגל ענה אחריי "גם אני איני יודע". יצאתי מן החדר מלא הערצה למורה על פשטותו וענוותו.

בסמינריון זה העמידנו מורנו על משקלי השמות וגיורונם ועל שימושה של הלשון העברית במלים יווניות ורומיות ועל הפעלים ונטיותיהם, והשתדל "להדגיש את הקשר האורגני שבין הלשון המשנית והלשון המקראית, ושהמשנית אינה אלא התפתחות טבעית מתוך לשון הדיבור של הדרגה הקודמת" (לשונו בהקדמה לספרו "דקדוק לשון המשנה").

הנה שתי דוגמאות מהערות למשנה הראשונה של מסכת שבת (ע"פ רשימותי, השמורות עדיין בבית גנזי, ויש לזכור, שהדברים נאמרו לפני ארבעים ושתיים שנה!):

"בעל הבית - תמיד בה"א הידיעה. ישנם שמות מחוברים כאלה, הבאים רק בה"א הידיעה. אבל ברבים - בלא ה': בעלי בתים".

"פשט ידו - הפועל - עברי, אבל שימוש - ארמי. בלשון המקרא היו אומרים: שלח ידו".

לאט לאט נכנסו לעולם הפילולוגיה העברית ונתבשמו ברוח לשון חכמים ובריחה.

הרב סגל שיתפנו גם בעבודתו המדעית: העומד לפניכם הכין מפתח לספרו "יסודי הפונטיקה". וכמה חברים הכינו במשותף קונקורדנציה לבן-סירא העברי. ובכות עבודה זו גמלה בלבי אחרי שנים רבות ההשערה, שאבסביס הכין את האונומאסטיקון שלו בפתקאות, כפי שהוכחתי במחקרי על ספר זה.

כאן יש להזכיר את עבודתו הברוכה בעריכת כרך ח' וכרך ט' של מילון הלשון העברית לבן-יהודה, שמרובות בהם הערותיו המאירות, ובכרך ט' הוסיף כ-90 ערכים.

גם בחקר המקרא של הרב סגל תופס המחקר הלשוני מקום נכבד ונקודת מוצא. למשל במאמרו "גביא, צופה ומוכיח" (ספר מאגנס, תרצ"ח) מגדיר רמז"ס תחילה מובנו של כל אחד מן השמות הללו, אח"כ דן על תפקידו של כל אחד מהם, ולבסוף מסיק על מהות נבואות יחזקאל. בשיטה זו הולך הוא גם בפירושו המדעי לספרי שמואל, שיצא במהדורתו הרחבה והחדשה בשנה שבה הגיע המחבר לגבורות, - בשנת תשט"ז.

[אגב. ימים אחדים לאחר פטירתו קיבלתי בדואר תדפיס מאמר, שנתפרסם בספר יובל ה-75 של JQR, והוסיף בכתב ידו בעמוד האחרון: "נתחבר בברכת שמים בגיל 90. מצ"ס".] אזכיר כאן גם את דעתו בעניין כתיב מלא: הוא כתב בכתב מלא, אך התנגד להפרזה, ופעמים שהתרעם אף על הכתיב ב"תרביץ" בעריכת מו"ר פרופ' י"נ אפשטיין וצ"ל, שכידוע לא הפרזו במילוי הכתיב.

לשונו של הרב סגל הייתה צחה ועשירה. הרצאותיו נישאו לא בלשון מדעית יבשה, אלא מלאות חיים היו ורעננות. הרשוני, רבותי, שאביא לפניכם את פתיחותיהן (גם הן ע"פ רשימותיי). בפתיחה להרצאה על לשון המשנה אמר: "יותר משלושת אלפים שנה נפרדה מהשפה המערבית. גורלה שונה: דורות שימשה ללשון הדיבור (שפה - כולל, לשון - מוגבל), היינו הדורות שלפני ההיסטוריה, בטרם היה עם ישראל ספרותי. דורות - גם ללשון הדיבור והספר - רוב הזמן, שעם ישראל ישב בארצו. מיום גלותו, וחיו נקבצו בדתו, - נתכווצה השפה והייתה לשון הספר. בימינו אלה ע"י החיים הלאומיים הולכת השפה ונעשית ללשון הדיבור".

והנה פתיחה למבוא לס' שופטים: "הרצאה זו הראשונה במכללה בחקירת המקרא היא היסטורית. כי היא הייתה בידי זרים. פה נחקר לשם המדע, כשם שעשו חכמי ישראל בימי הביניים. נשתדל להמשיך מדע זה, שנפסק מסוף ימי הביניים אצלנו, הפסקה ארוכה כארבע מאות שנה. במשך זמן זה נעשתה עבודה גדולה וחשובה ע"י זרים. המדע התרחב ע"י החקירה בידיעת השפות השמיות ובתרגומים העתיקים ובהיסטוריה. ועל ידי זה נעשה מדע המקרא למדע מדויק. אי אפשר לנו להמשיך מאותה נקודה, שבה פסק אברבנאל. עבודתנו צריכה להיות בגובה של הגאונים במקצוע זה, ואם אפשר - גם להתרומם".

מורנו זה זכה להעמיד תלמידים הרבה, וכמה מהם, בייחוד תלמידיו מן השנים הראשונות, משמשים כפרופסורים למקרא.

חלק רב בהצלחתנו יש לתלות באישיותו הנעימה של מורנו וביחסו האבהי לתלמידיו. יחסי הרעות הללו נתחזקו יותר בלכתנו בדרך ברגל מהר הצופים העירה. ושיחת חולין שלו בצוותא זו הייתה מאלפת ומושכת ומלבבת.

וחיבה רבה נודעה לנו ממנו גם בשבתנו בביתו. בימים ההם לא נמנו התלמידים באלפים

(בן פורת יוסף!) כבימינו, אלא – בעשרות, ולפיכך היו התלמידים ומוריהם בני משפחה אחת, ושמחו אלו עם אלו בכל שמחותיהם. ובכל שעה שביקרו בבית מורנו (עדיין לא נוצרו שעות קבלה!), נתקבלנו בחיבה רבה ובחמימות. וקשרים אלו נשארו קיימים עד השנים האחרונות. אווירה נעימה זו קירבה אותנו יותר לתורתם של רבותינו ולדרכי מחקרם, ועודדה אותנו לעסוק בתורה ובחכמה לשמן.

עם הסתלקותו של מורנו האהוב הרב משה צבי סגל זצ"ל אבד לנו לא רק מורה ומדריך אלא אב נאמן ואלוף נעורים.

זכותו תעמוד לנו, ויוסיף ה' לנו בריות גופא ונהורא מעליא להפיץ תורה וחכמה בישראל ומוסר ויראת שמים בין תלמידיו. ותהי נשמתו צרורה בצרור החיים, אמן!

ב. הא' בן-חיים: המזכירות המדעית הגישה לכל החברים דו"ח בכתב על פעולותיה בשנת תשכ"ז ועל תכניותיה לשנת תשכ"ח.

הא' איתן: בשם המזכירות המדעית אוסיף קצת פרטים על הדין-והחשבון שבכתב, בייחוד פרטים, הבאים להשמיע עניינים כלליים. הרי זיכרונות הישיבות האלה מתפרסמים, ולפיכך כוונתו לא רק להשלים את הדין-והחשבון לפני חברי האקדמיה, שממילא יודעים את רוב הדברים מתוך עצם העבודה, אלא להעמיד על הבעיות את כל המעוניינים בפעולות המוסד.

אכוון את המילואים האלה לפי סעיפי הסקירה שלפניכם.

לסעיף ועד המינוח: דינוי הוועד עדיין נמשכים. עיקר הצעותיו של הא' דותן היה, שנצמצם את העבודה בחיבור מילונים מקצועיים שלמים ונטפל בערכים קשים בלבד, ובייחוד בצורכי הלשון של הקהל הרחב. הצעות אלה לא נתקבלו בשלמותן. המוסדות, המשתתפים בעבודת המינוח בכסף ובמעשה, מצפים לסיפוק כל צורכיהם הלשוניים בחסותה ובאחריותה של האקדמיה, ובלי האקדמיה לא יעשו מה שהם עושים עם האקדמיה. דבר זה מוכח באותם המקצועות, שעדיין לא הצלחנו לפתוח בטיפול שיטתי בהם. – מצד אחר העלה הוויכוח העקרוני הזה בוועד המינוח הצעות לפשט ולזרוז את עבודת הוועדות המקצועיות ולהנות אותן מעזרת כל החברים.

הזכרתי את השתתפותם של מוסדות מקצועיים בעבודת המונחים, וכאן ראוי לציין את שותפותם של אותם המוסדות, שחשוב מאוד חלקם בפעולת האקדמיה: לכול לראש הטכניון, וכן משרד הדואר, משרד התחבורה וצה"ל לחילותיו.

הוועדה למונחי הבישול – הפעולה הזאת שהתחילה והתקדמה יפה, נתקלת במכשול, העומד בדרכנו גם במקצועות אחרים: לא מצאנו בעלי מקצוע, שיכינו את החומר להמשך הדיון וישתתפו אחר-כך בוועדה. וכאן המקום להזכיר, שגם המשא-והמתן והחיפושים למצוא אנשים לעבודה תופס חלק ניכר מזמנה של המזכירות, ואם מאמצים אלה אינם מצליחים, הרי במאון העבודה השנתי אין זכר לדבר בצד הרווח.

במקצוע הזואולוגיה יש להזכיר, שברשימת שמות העופות שנתפרסמה אחר החלטת המליאה, היה הכרח להשמיט את כל השמות, שהמלים "נשר" ו"עיט" באות בהם לפי הצעת הוועדה. המליאה בשעתה לא יכלה להחליט על משמען של מלים אלה בלשון ימינו, וראוי שבשנה זו יתחדשו יסודיים דיון זה, ותושלם רשימת העופות של ארץ-ישראל, שנדפסה בזיכרונות כרך י-א. ואולי מותר לי לבקש מחברי האקדמיה, שיתכוננו לדיון זה ע"י עיון בדברים, שנאמרו במליאה בישיבתה השישים ושלוש (זיכרונות האקדמיה, כרך י-א, עמ' 222).

1. דו"ח זה נתפרסם בסוף כרך יד (תשכ"ז) במדור "הוועדים והוועדות", עמ' 87–89.

ועדת האישורים מטעם הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה – תפקידה לבדוק כל רשימת מונחים במקצועות הטכניקה לפני הבאתה לדיון במליאת האקדמיה, לישב חילוקי דעות בין ועדות שונות ולמנוע סטיות מהחלטות קודמות.

קשר ואלקטרוניקה – במקצוע חשוב זה, המקיף את כל ענייני הרדיו, הטלפון, הטלגרף וגם עניינים השייכים לאוטומציה ולמדע הפיסיקה הגרעינית, פעלו בעבר שלוש ועדות. אלה גמרו את עבודתן, וכל המונחים, שנקבעו עד כה, יבואו יחד במילון גדול. עכשיו ועדה מצומצמת יושבת כל שבוע ועורכת את המילון להדפסה, ועדה אחרת עוסקת במונחים נוספים בתחום קשרי הרדיו, שלא יבואו במילון האמור, אלא יובאו לאישור ויתפרסמו לחוד.

גם במקצוע הימאות העבודה היא כפולה. המזכירות עוסקת בהדפסת הכרך הראשון של המילון, שרובו כבר מסודר, ואילו הוועדה דנה בפרקים נוספים, העתידיים לבוא בכרך השני. הוועדה למונחי עיבוד נתונים (מחשבים) – מושבה בירושלים, והיא התחילה לעבוד בירושלים, אבל קשה מאוד לכנסה לישיבות קבועות, מפני שרוב בעלי המקצוע, המעוניינים בעבודתו ושאי אפשר לוותר עליהם, יושבים בערי השפלה.

רפואה: על אף הניסיונות, הנוכחים בדיון והחשבון, היה סיכום שנת תשכ"ז בסעיף זה שלילי. השנה נמשכו המאמצים לגייס בעלי מקצוע לעבודה, ויש לקוות, שסוף סוף נצליח ונתחיל בעבודה ממשית, לפי שעה בשניים ממקצועות הרפואה: פאתולוגיה ופיסיולוגיה. בתכנית הפעולות לתשכ"ח בתחום המינוח יש להוסיף את המקצוע של הנדסה כימית, שבו כבר הוכנה הצעה לדיון בידי מורי המקצוע שבטכניון.

דקדוק: על העבודה בתחום ועד הדקדוק בכללה יש לומר, שקשה מאוד לזמן את הוועדות השונות לישיבות קבועות. אין ועדות אלה דומות לוועדות המונחים, המורכבות מבעלי מקצוע ומחברי האקדמיה. כאן הוועדות מורכבות מחברי האקדמיה ומאנשי האוניברסיטאות, וכמעט כל חבר יושב בכמה ועדות. על ועד הדקדוק מוטל לטכס עצה ולמצוא דרך להפעלה קבועה של כל הוועדות – אולי ע"י חלוקת העבודה בין ועדות מצומצמות, שכל אחת מהן תעין בבעיות תחומה בדיון ראשון ותביא אח"כ את מסקנותיה המוכנות ואת נימוקיהן לפני מליאת הוועדה. הרי בין כך ובין כך נדונים כל ענייני הדקדוק בפורטרוט במליאת האקדמיה, ואין לחשוש מקבלת החלטות נמהרות על דעתה של הוועדה המצומצמת.

בתחום הדקדוק יש להוסיף עוד פרט, שלא היה מקומו בסקירה על העבודה בשנת תשכ"ז, מפני שאז לא היה הדבר אלא בגדר תכנית. המזכירות החלה באיסוף חומר לקראת דיון מחדש בכללי הפיסוק. הכללים, שקבע ועד הלשון בשנת תש"ג, ספק אם הניחו את דעת הכול כבר אז, ואין ספק, שעד היום מעטים הנהגים לפיהם למעשה. לכשיהיה החומר מוכן, יוצע לוועד הדקדוק, שיעמיד ועדה להכנת הצעה של כללי פיסוק חדשים.

פרסומים: רב עומס העבודה בהגהות, במשא"ומתן עם המחברים ועם המדפיסים – בפרט בחיבורים כספר האגרון, שעריכתם והדפסתם מעוררות בעיות רבות. בשנת תשכ"ח עד היום כבר החלה הפעולה לפי רוב סעיפי התכנית, ובידינו, למשל, חוברת כפולה ומוגדלת ש"לשונו", המוקדשת לבעל היובל, הפרופ' בן-חיים, מסודרת כולה, ותצא לאור בשבועות הקרובים.

הפעולה בציבור: בין המוסדות, הנוקקים לעזרת המזכירות המדעית של האקדמיה, יש להזכיר בייחוד: משרד החוץ, משרד המסחר והתעשייה, בנק ישראל, החברה הממשלתית למטבעות ולמדליות, משרד הדואר, השירות הבולאי, נציבות שירות המדינה, צה"ל, מפעל הביבליוגרפיה, מכון התקנים.

אחדים ממוסדות אלה מעסיקים את המזכירות לא רק בשאלות בשעת הצורך, אלא משתפים אחד המזכירים בישיבות ועדותיהם בקביעות.

בסוף דבריי אומר, שאין לנו כל ספק, כי הכוחות העומדים לרשות המזכירות המדעית אינם מספיקים. ואם האקדמיה רוצה שיעשה כל הדרוש, אין בררה אלא לחזק ולהגדיל את המזכירות המדעית בכל שלוש הערים.

הא' בן-חיים: המזכירות המדעית הביאה לפנינו גם

תכנית הפעולות בשנת תשכ"ח

א. המליאה: סדר היום של ישיבותיה יכלול:

הרצאות מדעיות

דו"חות על עבודת הוועדים והוועדות

ענייני דקדוק – כללי נטיית השם: כללי החולם, הקיבוץ והקמץ הקטן, הצירי, הדגש הקל

כללי הכתיב חסר-הניקוד

מונחי בלשנות

שאלות דקדוק מיוחדות

בעיות תקנת הלשון

צורתם העברית של שמות גיאוגרפיים

מונחים במקצועות אלה: ספרנות, בישול, זואולוגיה, אלקטרוניקה, גיאודזיה, ימאות, יציקה, כימיה, תרבות הגוף, סרטוט.

ב. המינוח: ועד המינוח ימשיך בבירור שאלות כלליות ועקרוניות בקביעת מונחים.

הוועדות יעסקו בהכנת מילונים ורשימות מונחים במקצועות אלה:

ספרנות

בישול

זואולוגיה

אלקטרוניקה

ימאות

כימיה

תרבות הגוף

סרטוט

בנייה

משחק הבריו.

הנדסת דרכים

ג. הדקדוק:

בוועדה לשאלות דקדוק שימושיות יידונו

בפגל לעניינים שיטתיים: כללי החולם (ניסוח אחרון) ושאר כללי נטיית השם (כמפורט לעיל),

בפגל לעניינים שוטפים: שאלות מיוחדות לפי הפניות של ועדות המונחים ושל הציבור.

הוועדה למונחי הבלשנות תמשיך בדיון במונחי התחביר ותחדש את הדיון במונחי הבלשנות הכללית ותורת ההגה.

הוועדה לכתוב תנסח את הכללים על פי המסקנות וההוראות, שיביא הוויכוח במליאה.

הוועדה לתקנת הלשון תוסיף לדון בעיוותי לשון בציבור.

הוועדה לתעתיק שמות גיאוגרפיים תעיין בהערות על הצעותיה ותביא לאישור המליאה את העקרונות לקביעת צורתם העברית של השמות.

ד. פרסומים:

עתידיים לצאת:

"לשוננו", כרך ל"ב, 4 חוברות

"לשוננו לעם", מחזור י"ט, 10 קונטרסים

"זיכרונות האקדמיה ללשון העברית", כרך י"ד (תשכ"ז)

"למד לשונך", לוחות כ"ו-ל"ז

דקדוקי הטעמים לאהרן בן-אשר, מהדורת א' דותן

האגרון לרס"ג, מהדורת ג' אלוני

מילון למונחי הצילום

מילון למונחי הימאות

מילון למונחי חוק חומרים.

יימסרו להדפסה:

מילון למונחי המטאורולוגיה

מילון למונחי האלקטרוניקה

מילון למונחי הבטון

מילון למונחי חקר העבודה.

ה. פעולת המזכירות המדעית בציבור:

יימשכו הפעולות האמורות בדו"ח תשכ"ז.

הא' אברמסון: אני רוצה להודות על התכנית שהוגשה לנו. רצוני להפנות את תשומת לב החברים לתכנית העבודה של שנת תשכ"ח, סעיף ב' פסקה ראשונה: "ועד המינוח ימשיך בבירור שאלות כלליות ועקרונות בקביעת מונחים". זוהי שאלה קשה לאקדמיה בכלל ולוועדות בפרט. מזכיר הוועד למונחים ניסה לכנס ישיבה של חברי האקדמיה המעוניינים בקביעת כללים ועקרונות, קודם כול חברי הוועד עצמו, וכן חברים אחרים המעוניינים בעבודה זו. הכוונה הייתה למנוע כמה וכמה שאלות החוזרות ונשנות כמעט בכל דיון ודיון על מונחים – אם יש צורך במונח זה או לא, או כיצד קובעים כללים לקביעת מונחים – וכל זה כדי למעט דיונים הרבה במליאה. בדיון-חשבון קראנו על 23 ועדות, וקשה לתאם את פעולתן. עבודה מרובה מוטלת על המזכירות לתאם את העבודה של כל הוועדות. משום כך רצינו לקבוע הנחיות וכללים, שבמסגרתם תעבדנה ועדות אלה. נענו כמה חברים שהשתתפו בדיון, אלא שאין זה די.

החברים הטילו עליי את העול לעמוד בראש הוועד למונחים. התלונות והקשיים הנערכים על דרך עבודתה של כל ועדה מרובים הם. על כן אני מבקש, שאם יישלה חוזר או תישלה הזמנה לישיבה שתדון בהנחיות ועקרונות לקביעת מונחים, שישתדלו החברים לבוא ולהביע את דעתם. בכך יחסכו זמן של ישיבות המליאה ויעזרו לוועדות השונות, שלא כל אחד מן העומדים בראש הוועדות נמצא בישיבות המליאה. בדרך זו יעזרו להם לעשות את העבודה בשיטה המותאמת לכל הוועדות.

הא' ייבין: אני מבקש את כל מזכירויות הוועדות שתשלחנה רשימות קצרות ככל האפשר. רשימה של 18 עמודים היא בגבולות היכולת והסבלנות. רשימה של 120 עמודים קשה מדי על חבר האקדמיה לעיין ולמתן הערות.

הערה נוספת שייכת למוסדות המשתפים פעולה עם האקדמיה ובעיקר צה"ל. אני יודע את התשובה הסטריאוטיפית, שהיא גם נכונה, שצה"ל איננו יכול לחכות, עד שיעבור העניין דרך כל המסלולים והמסגרות שבעבודת האקדמיה; אבל יש דברים, שהאקדמיה קבעה בפירוש, שהם מיותרים או שאינם נכונים, ובכל זאת מוסיפים לשמש בכל פקודות צה"ל. אחת הדוגמאות היא המלה "יישום". כבר פורסמו הערות... (הא' בן-חיים: היום פורסם מאמר ב"דבר" מאת הא' שלי)... וצה"ל, ובעקבותיו כל העיתונות והספרות החדשה מוסיפים לכתוב "יישום". בצה"ל הדבר קל יותר. אם תהיה פקודת מטכ"ל למחוק את המלה – היא תימחק.

הא' שלי: לעניין "יישום", שסיים בו הא' ייבין דבריו, אני רוצה לחזק דבריו. היה בדעתי לפנות אל צה"ל, בשעה שהערת ב"דבר" על החידוש הזה. לא זו בלבד, שצה"ל הוא אחד ממוסדות המדינה ורשויותיה המצווים לקבל הכרעות האקדמיה, אלא שהממונים בו על ענייני הלשון עומדים זה שנים בקשרי שיתוף הדוקים עם המזכירות המדעית של האקדמיה. הם עושים עבודת הוראה מצוינת ואחריות ובאותה מידה של הרגשת חובה ומשמעת וכבוד, שהם מתחנכים עליה גם בשאר ענפי עבודתו של צה"ל. יש רק לפנות לאחראים על כך, ואין ספק שיקשיבו. בדבר חוזרי המונחים הנשלחים לחברים יש לי בקשה: בזמן האחרון, ובמיוחד ברשימות המונחים הטכניים של כלים מכלים שונים ושל עשייה בהם חסר לגמרי הסבר נאות (או ציור) ליצירת הכלי ולשימוש בו, ולו רק במלים מעטות, בחמש עד עשר מלים, וכמובן, במקום שהדבר ניתן להסבר. מוטב לשם כך לחלק את הרשימה הגדולה של 200 מונחים, לרשימות קטנות של 50 מונחים, ובלבד שתהא שהות להסביר ושהות לקרוא. איך אתה יכול להביע דעתך במונח לכלי, שאין אתה מכיר טבעו?

ושאלה למוכירות: מתוך הדו"ח אני רואה, שהאקדמיה מעסיקה 23 ועדות לקביעת מונחים, שחבריהן משתתפים בהן, בהתנדבות. היש בציבור ידיעה על כך? אך לא רק על עצם העמל הזה – היש פרסום נאות לפעולת האקדמיה בכלל? אין לי ספק, שרובה המכריע של העיתונות היומית, חוץ מעיתון אחד, שאינו מחשיב שום דבר שאינו משלו, תפרסם מוזמן לזמן על מעשיה של האקדמיה, אם יוגש לה הדבר הגשה עיתונאית נאה.

ועוד הערה: 80% של רשימות המונחים בוועדות הם משדה הטכניקה. מובן, אנו חיים בעידן הטכנולוגיה המשגשגת, ונדרשים להיענות לתביעותיה. ובמיוחד, כשמוסד גדול ויקר בהוראה, כמו הטכניון, עומד ותובע ומסייע. אף על פי כן יש לשוב לעניינים אחרים של חינוך. היה פעם על הפרק עניין של מונחי העיתונות, הבלשנות, הרפואה ועוד. יש שואלים למונחי ספרות.

הא' אירמאי: רציתי להכניס נימה אופטימית יותר בדברים ולציין, שמר אסטרך, מזכיר הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה בחיפה, מודיע על מונחי האקדמיה בצורת נספח לבולטיין השבועי של הטכניון, המופץ באלפיים טפסים בין חברי הסגל של הטכניון ובין אנשים רבים אחרים בסביבות חיפה. מדי חודש מופיעה רשימה כזו, ואני רואה, כיצד אנשים משליכים את הבולטיין לסל, אבל תולשים את דף המונחים ושמים אותו בתיק.

אני תומך בדברי הא' שלי, שהאקדמיה צריכה למצוא קשר אמין ופעיל יותר עם העיתונות היומית, ובמיוחד מאחר שהציבור שיש לו זיקה ישירה למינוח, מגלה עניין רב בכך. כמורה יודע אני, כמה ערה היא תגובת התלמידים, בשעה שאני משתמש במונח חדש.

הא' מיקם: דיברו כאן על המלה "יישום" ועל הצורך במתן צו לצה"ל להפסיק את השימוש במלה זאת. כמדומני שאנו חוטאים במקצת – ובמה חטאנו? אנו מאחרים את המועד ומתעוררים רק כשהמונחים הולכים ומתאזרחים, ואז קשה כבר לעקור אותם. אומר בגלוי: אני מאמין שאפשר לעקור את "יישום", משום שהספיק להשתרש; לא יועילו מחאותינו: אנו נאמר שהדבר אסור, אבל החיים לא יקלטו את האיסור.

יש עוד מלה שנשתרשה בלשונו "השלכה", והיא שדחקה מלה יפה כמו השפעה. אינני שומע עוד מפי תלמידי את המלה השפעה. המלה הד, שהיא קרובתה ובת זוגה, נעלמה. ראש התקלות כאן היא העיתונות, המשגירה את הביטויים הזרים ללשונו. דומני, שחייבים אנו להתעורר בעוד מועד ולפרסם כבר היום ב"למד לשונך" איסור מוסבר ומנומק, שלא להשתמש ב"השלכה". דומני שגם כאן איחרנו, אבל בכל זאת חובה עלינו לנסות ולהתעורר על "השלכה" זו, לבל תשתבש ותתאזרח אף היא.

הא' קדרי: "יִישׁוּם" – אילו הייתה המלה רווחת בציבור בצורה זו, אולי לא הייתי אומר שצריך להתערב. אבל אומרים "יִישׁוּם" בשי"ן ימנית.

בעניין "השלכה" דעתי שונה קצת. אין פה עניין של איסור והיתר, אין כאן פגיעה בשום כלל מכללי הלשון, לא בדקדוקה ולא במילוה. יש עניין של טעם וסגנון. אין זה נאה שישתמשו במלים כלליות, המשתמעות להרבה פנים ודוחקות את המלים המתאימות. זוהי עצה סגנונית. זה עניין של אפנה ושל טעם הכלל. אינני יודע, אם האקדמיה חייבת להילחם בזה, אולי זו מלחמת דון-קישוט. מלה זו תעבור מן העולם מאלה. בעוד שנתיים תבוא אפנה אחרת. אשר לבקשה, שוועדות המינוח צריכות גם להדגים ולהסביר את המונחים ותוכן הדברים שיבואו לדין – מבחינה מעשית זה טוב ויעיל; מבחינה עקרונית – אינני יודע, אם הדבר אפשרי תמיד ומוצדק. נראה כאשר מדובר בכלים שאפשר לצלמם או לציירם, אולם כאשר מדובר במונחים במקצועות מופשטים ומדעיים-עיוניים, אפשר רק להסבירם, אבל הגדרה כזאת היא עניין לדין מקצועי. אין עוסקים בהסברת תוכנם של הדברים, אלא במשמעויות מלים. מבחינה עקרונית אפשר לטעון, שאין צורך להגדיר. בוועדה משתתפים אנשי המקצוע ומסבירים, ברשימות המונחים אין צורך בכך. (הא' שלי: מה תכליתו של החומר?) – מי שמבין, יכול להבהיר את המונחים. אם נקבע מונחים לעיתונות, דומני שכאן יש צורך להתערב. מקצוע זה משפיע ביותר בכל תחומי הלשון, וכאן שוררת הפקרות.

הא' בן-נון: לכתחילה לא התכוונתי לדבר בסעיף זה, אבל לאחר שנתגלגלו הדברים כפי שנתגלגלו, אומר גם אני כמה דברים.

ה"יִישׁוּם" מהווה בעיה קשה ועמוקה יותר, מאשר משערים חברי האקדמיה שקדמו לי בדיון. נכון, שאפשר היה לחיות דורות רבים בלעדי מונח זה; נכון, שגם אני אוכל לחיות בלעדיו. אבל עובדה היא, שבהשפעת מדע הפסיכולוגיה, כפי שהגיע לארץ, נתהווה או נוצר המושג של "אפליקציה" כמושג ברור וחד-משמעי בתודעתו של הפסיכולוג ושל איש החינוך, והם חשים בצורך להשתמש במושג זה בחיי יום-יום. זו עובדה. אילו לא חיו הפסיכולוגים שלנו באקלים, שהם חיים בו, מן הסתם היינו עוברים על כך, ולא היינו נוקטים כלל לבעיה זו. אך כיוון שהמושג קיים, נוקטים פסיכולוגים למונח חד-משמעי, שיהלום את המושג חפיפה מדויקת ככל האפשר, ועליהם להשתמש במונח הלועזי "אפליקציה" או באקוויבאלנט עברי שלו. (הא' ייבין: מה רע ב"תחולה" או ב"הֶחְלָה"? – האקדמיה לא נתנה אקוויבאלנט ל"אפליקציה".) "אפליקציה" זו העברת מושג מתחומי העיון לתחום השימושי-המעשי; הוא עניין מוגדר וחד-משמעי במדעים אלה, והם נוקטים לו. כל המלים, שאנו מציעים תמורת זאת, ודאי טובות הן ונכונות, אבל אינן חופפות את המושג הזה בשלמותו, אלא חלקים ממנו. לפיכך נדחו על ידי אנשי המדע.

עמדתו על תופעה זו, כי נראה לי, שבשעה שאנו יושבים, בין בוועדות המינוח ובין במליאה, לאשר מונחים, אין להתעלם ממצאות מסוימת. עלינו להוגיע את מוחותינו ולנסות, בכל זאת, למצוא, ככל האפשר, תמורה לכל מושג חדש, אם הוא נראה רווח מאוד, מקובל מאוד בחיי

הרוח, ולבעלי המקצוע הוא נחוץ מאוד. אם לא נעשה זאת, חוששני, שכל העצות שניעץ לא תפתורנה את הבעיה.

אשר ל"השלכה" – אמנם היא דומה, אבל איננה דרושה באותה מידה כמו "יישום". קל הרבה יותר לאנשי המדע להשליך את ה"השלכה", וקשה מאוד – "להשליך" את ה"יישום". בהודמנות זו אני רוצה לשוב לאותה שאלה, שעוררתי בישיבת המליאה האחרונה. עוררתי אותה באיחור, ולא יכולתי לזכות להד הדרוש. אנו מדברים על צה"ל כעל צרכן לשוני בקנה מידה גדול, רחב ומקיף. אנו מדברים על העיתונים ועל השפעתם. אנו מדברים על מורים ומדענים, שהשפעתם גדולה בהפצת הלשון. דומני, שהשפעתם של כל הגורמים האלה פחותה היא מהשפעתו של גורם אחר במדינה, והוא "קול ישראל". דומני, שזהו הגורם החזק ביותר בהשפעתו בתחום הלשון במודע ושלא במודע. כל נער וכל ילד בישראל, ועל אחת כמה וכמה המבוגרים, מודרכים על ידי "קול ישראל", אף אם אינם מוכנים לקבל את הצעותיהם של חכמי לשון מובהקים, או אינם מוכנים לשמוע בקול מוריהם.

איננו עושים את המוטל עלינו לשפר את הלשון ב"קול ישראל". ידוע לי, כפי שידוע לכם, שחברנו בנדיד עושה הרבה, ויש לזקוף לזכותו הרבה ממה שכבר תוקן ושופר. והנה אף אתמול הייתה ישיבה בוועדת הלשון של רשות השידור, וחזרתי שם על תביעת, והפעם גם בתמיכתו של מר בנדיד, שעלינו לתבוע הרבה יותר מאנשי "קול ישראל" הרבה יותר מאשר מכל חוג אחר של מפיצי הלשון. דומני, שבמידה מרובה זה חדר הפעם להכרתם של העובדים ב"קול ישראל", לפחות של אלה שהשתתפו באותה ישיבה של ועדת הלשון. תביעתי הייתה ללשון מופת, לשון, שמדבריה יימנעו מכל צורה, מכל מטבע לשוני, שיש עליו עוררין, שגם אם אפשר למצוא לו היתר לשימוש בחיי יום יום, כדעת המקלים, אין להכשירו לגבי לשון משודרת, שצריכה לחנך את הציבור שלנו או את האומה כולה.

אחת הטענות, שהשמעה שם, הייתה, שעובדים רבים, בייחוד מוויקי עובדי שירות השידור, מגלים סימנים של רישול, מביעים אי-שביעות רצון מתביעות מיוחדות, שתובעים מהם בתחום זה, ויש טוענים, שאין התביעה חוקית. חוק הוא רק מה שהכנסת מחוקקת ומאשרת. נראה לי חשוב מאוד, שתבוא מצד האקדמיה פנייה רצינית, רשמית. אינני רוצה לעכב את חברי המליאה, אבל אני מוכן להציע ניסוח, שיחזק את ידיהם של הנשמעים לנו בשירות השידור והמוכנים לתת ידם לביצוע תביעה זו, כדי שאמנם יוכל גם מר בנדיד לתבוע את המקסימום בשירות השידור. מן הראוי, לדעתי, שתביע המליאה את דעתה גם לגבי מר בנדיד עצמו, שיראה עצמו מיופה כוח לתבוע יותר, ולא יותר על תיקוני סגנון המתבקשים מאוד בלשון השידור.

הא' רצה בי: משאלה בפי לוועד הפרסומים. הוועד פרסם חוברת ביבליוגרפית לכל המאמרים האצורים בכ"ה כרכי "לשוננו", ועל כך ראוי להברכה. אולם המפתח שלפנינו הוא בבחינת חצי מלאכה, מאחר שהוא מקיף אך את החומר שראה אור ב"לשוננו". מחקרים לשוניים רבים פוזרים בכתבי-עת, בקבצים ובספרי זיכרון. יודע אני, שהכנת מפתח למאמרי לשון הכלולים בספרים אלו אינה מלאכה קלה. מצד אחר לא נעלם מעיני העומס הגדול הרובץ על ועד הפרסומים. אבל רצוי לפחות להכין מפתח לכתבי-העת הגדולים. פיזורו של החומר מכביד על העוסקים בחקר הלשון. ודאי שיש לוועד גם נושא טיפול חיוניים אחרים, אבל יש מקום לבדוק אם אין לתת דין קדימה ועדיפות לעניין זה. כדי לצמצם בהוצאות אין הכרח לפרסם את המפתח בדפוס דווקא. אפשר להדפיסו גם בשיכפול.

הא' בן-חיים: יש תכנית לעשות זאת, אבל בויקה למילון ההיסטורי. עבודה זו דורשת

כספים הרבה ואנשים, זו עבודה גדולה. גם עריכת חוברת המפתח של "לשונו" בלבד נמשכה תקופה ארוכה.

הא' שלי: אני מוכרח לחזור לעניין "יִישׁוּם", לאחר ששמעתי חברים מפקפקים אם אפשר לעקור את המלה הזאת. ואילו הא' בן-גון אומר, שהוא ראה מקום בחוג לפסיכולוגיה, שהביטוי הזה דרוש בו. (בן-גון: אני אינני משתמש בו!) בשבילי חידוש הוא, ש"יִישׁוּם" נולד בחוג לפסיכולוגיה. אין ידוע לי, מה מקורו ומי חידש אותו, אבל שמעתי לראשונה בחוגי צה"ל. ייתכן, שלא היה זה השימוש הראשון. מכל מקום צה"ל איננו עוסק בפסיכולוגיה, והוא מתכוון ב"יִישׁוּם" לדבר אחר לגמרי, למלה האנגלית application, מלה מצויה מאוד בעיתונות ובדיבור. במילון הצבאי המחייב לא מצאתי מלה זו, משתמשים בה בדיבור ובנאום. כאשר רב-אלוף לסקוב מדבר על ענייני נמלים, הוא משתמש ב"יִישׁוּם". עסקנים, כלכלנים, סוציולוגים, כתיבי עיתונות מרבים "יִישׁוּם". אך מה הופתעתי לראות את הרב אונטרמן, הטוען נגד הרוצים לבנות בית במקום שעמד בית-המקדש שחרב, והוא שואל: "היכן מקומו, כיצד ייושמו המידות הנוכחות בתורה"? זה התמיה אותי מאוד. אם אדם גדול בתורה כבר אין לו מלה אחרת לרעיון זה אלא "יִישׁוּם", הרי שהרדיפה אחרי חידוש פורצת כל הגדרות.

"השלכה" היא לפחות מלה עברית, יש לה שורש עברי, דומה, שנחתשה לראשונה במקצוע ההנדסה. שם יש לה משמעות מסוימת. אך ראו נא, למה היא משמשת אצלנו? – במקום תוצאה, במקום השפעה, במקום אותות. הדברים מגיעים לידי אבסורד, והאקדמיה אינה רשאית לחשות. יש עוד חטיבות יישוב שיקשיבו לה: רבבות המורים בבתי-הספר, כן ירבו, משרדי המדינה והרשויות על רבבות עובדיהם. מה פשר הייאוש הזה? עליה אך להחליט, להסביר ולפרסם. חובתה היא.

הא' בן-חיים: העניין שאנו דנים בו – השימוש במלה "יִישׁוּם" – שייך בעצם לדיון בהצעות הוועדה לתקנת הלשון. נגררנו לשאלה זו, בעוד שהדיון בסעיף זה הוא על בעיותיה של המזכירות המדעית, אם היא ממלאת את תפקידה, ואיך ומה הם הצרכים שלה.

הא' קדרי: להצעת מר רצהבי ולתשובתו של הא' בן-חיים אני חושב, שכדאי כבר עכשיו להכניס לתקציב של השנה הקרובה סכום מסוים להתחלת העבודה של איסוף חומר. לפני שנתיים הייתה תכנית, שהייתה כמעט לפני התחלת הביצוע, בשיתוף עם ועדת המחקר של אוניברסיטת בר-אילן, אפשר לחדש את העבודה.

הא' בן-חיים: נעביר זאת לדיון במנהלה.

הא' מלמד: מפעל הביבליוגרפיה איננו עוסק בזה?

הא' בן-חיים: הוא איננו עוסק במפתחות למלים.

הא' בן-שמאי: אני רוצה להעיר את הערותי במסגרת הדיון בהצעות הוועדה לתקנת הלשון. "יִישׁוּם" מוצאו בצה"ל לצורך טכני. (הא' אירמאי: למהנדס אין צורך בזה!) מוסד להפצת המצאות טכניות של האוניברסיטה ושאר מוסדות מדעיים בארץ ובחו"ל נקרא בשם "יִישׁוּם". שמעתי את השימוש הזה לפני כמה שנים. הסבירו לי, שהיסוד הוא בצה"ל. אני יודע, שיש למלה שימוש. אני מודה, שכאשר קיבלנו את הלוח האחרון של "למד לשונך" קראנו והתווכחנו על כך. באמת איחרנו את המועד. אי אפשר לשרש זאת, לאחר שזה נכנס למילונים, ואפילו למילון של אבן-שושן. כיוון שדברים אלה הם קבועים במוסדות נכבדים, קשה לשרש זאת. אני סבור, שאין זה נורא כל כך. יש דוגמאות בעברית. אני משער, ש"יצר" ו"צר" הם משורש אחד.

הא' אירמאי: אני עוסק במינוח טכנולוגי, גם כמהנדס וגם כאיש המדעים המדויקים, ולא נזקקתי מעולם לשורש זה, אם כי אין לי התנגדות לכך. אין צורך בו, והוא נוצר רק כתרגום מאנגלית. הדבר נפוץ עד כדי כך, שמדענים חשובים משתמשים בשורש זה, כאילו היה חלק משפתנו היום-יומית. נוצרה עובדה, וחוששני שאיחרנו את המועד.

הא' בן-חיים: הוויכוח לא היה, ולפי דעתי גם עכשיו איננו, על השורש, ולא על חילופי גזרות, אלא על העברה טכנית של המשמעות בלשון האנגלית אל העברית. מה שדרוש להביע בעברית הוא המשמעות המנוגדת ל"עיוני", שישנה ב-"applied" האנגלי. לפני עשרים שנה היה צורך בתחום הרפואה להביע apply, במשמעות "לעשות תחבובת", ואז נאמר "לשים תחבובת". וכך נודווג השורש שים ל-"apply", וזה כנראה המקור ל"ישום". מחמת שעבוד גמור לאנגלית אין מסתפקים ב"שימוש" כניגוד ל"עיוני", אלא מבקשים תרגום מילולי גרוע, ועל כך צריך להתריע. זה בעיני עיקר השאלה. טענת "איחרנו" אינה טענה. גם בעבר ועד הלשון וכיום האקדמיה "פיגרו", ובכל זאת הצליחו כעבור שנים בתיקונם.

המחייבים מאונס מסתמכים על שימוש המלה בקרב מורי האוניברסיטה. אבל חלק ניכר מהמלומדים אינם יודעים עברית, והם מתרגמים מונחים בצורה גרועה. האם האקדמיה צריכה להילחם בכך? לדעתי-הן. אם תינתן הסברה נאותה, יקבלו את הדין גם המלומדים של האוניברסיטה. אני חושב, שעשתה המזכירות דבר נכון, בפרסמה החלטת האקדמיה בדף "למד לשונך".

אני חוזר לדין וחשבון. היטיבה המזכירות המדעית לעשות, שהביאה את הדין וחשבון, לחברי המנהלה הדברים ידועים יותר מאשר לשאר חברי האקדמיה. אנו רואים קושי גדול, שלא דיבר עליו ד"ר איתן. קשה לו לומר דברים קשים. עבודה רבה וענפה נעשית כאן בוועדות, וקשה יותר מקריעת ים סוף לזמן את החברים לישיבות השונות; בוועדות מונחים קל יותר מן הוועדות לדקדוק. בוועדות מונחים השתתפות אנשי המקצועות היא חלק מתפקידם במוסדותיהם. ואילו בוועדות לדקדוק רק חברי האקדמיה משתתפים, ואותם קשה לזמן, מפני שהם ע"פ רוב מורים ואקדמאים העוסקים במלאכתם בזמנים שונים.

שמא כדאי לסטות מן הדרך הנהוגה אצלנו ולהטיל על חבר אחד תפקיד של ועדה, אבל הדבר יצריך מנגנון מדעי נרחב, שיכין את החומר בצורה מתאימה. אם מר שלי סבור, שהחברים מקבלים חומר, ואינם מבינים אותו, פירוש הדבר שצריך להגדירו. האם בכוחות שישנם בידנו ניתן לשבת שעות רבות ולהגדיר? לא נאמר, כמה מזכירים מדעיים יש באקדמיה לצורך 23 ועדות. דומני שיש 5 עובדים מדעיים. זו האפשרות שניתנה לאקדמיה, ואין ספק שאין די בכך. העבודה רבה ביותר. כמה דברים, שהיינו רוצים שיעשו, אינם נעשים. עלינו לתבוע מן הממשלה והציבור יותר כסף, כדי שנוכל לקיים את תפקיד האקדמיה ללשון כיאות. אך תישאל השאלה, שלא קיבלנו עליה תשובה: האם יש מוקדם ומאוחר בעבודתנו? מדוע מקצועות אלה, ולא אחרים? אני מבקש מן המזכירות שתגיב על שאלות אלה בתשובתה: ראשית האם יש סדר עדיפויות בעבודה? שנית, מהו המינימום הנחוץ, כדי שתהיה פרופורציה מתאימה ומספיקה בין הצרכים ובין מיליים בשנה הבאה? כמה עובדים מדעיים נוספים דרושים שיכינו את החומר בצורה מתאימה לעבודה?

ועתה לענין החוזרים הנשלחים לעיון החברים. כיצד אני מעיר? אני מסתכל במלים העבריות, ואם אני מוצא "אורח" שלא הכרתי אותו, אני שואל, מה המלה. גם אם תהיה הגדרה, לא כל החברים יבינו משמעותה המדויקת של המלה. עיקר הפנייה לחברי האקדמיה היא, שיראו את צורת המלה העברית מתוך הנחה, שהמזכירות מבינה אותה. לפעמים ברשימה גדולה יש לי כמה תמיהות בודדות. אני שמח, כאשר אני רואה רשימה ארוכה וגדושה מונחים, ובה

הרבה מלים טובות ומתאימות, ורק מלים בודדות המעוררות התנגדות. כשאנו מתנגדים לרע המועט, אנו מסיחים את הדעת משפע הטובה. אני רוצה להודות למזכירות על פעולתה השקודה. היא צריכה לתבוע מן המנהלה ביתר תקיפות את העזרה הדרושה לביצוע העבודות.

הא' בן-גון: בסעיף א' של התכנית כתוב "כללי הכתיב חסר הניקוד". דיומי, שהשאלה העומדת לדיון היא רחבה יותר, ואינה נוגעת לכתיב "חסר הניקוד" בלבד. אבקש, שינוסח הדבר ניסוח רחב וכללי יותר.

הא' איתן: יש מוקדם ומאוחר. מוקדם הוא אותו מקצוע, שבו נמצאים לנו בעלי מקצוע טובים לעבודה. לצערנו יש מקצועות, שאנו רואים אותם כחשובים, אולם לא נמצאו בעלי מקצוע המוכנים לעבוד. הזכרתי כמה מן המקצועות האלה, כגון הרפואה. זכותו של הטכניון וחכותם של בעלי המקצועות הטכניים היא, שהם עובדים במקצועם גם בתחום הלשון. משום כך רב מספר הוועדות העובדות במקצועות הטכנולוגיה. (הא' בן-גון: גם משום שיש ועדה מרכזית מתכננת). – זו זכותם הגדולה של אנשי הטכניקה בארץ. ואילו בן-אנשי הרפואה והאמנות אין מתנדבים לעבודה זו.

היה איש אחד, שמשום שחיבר ספר והרצה ברדיו, הציע לנו שנעזור לו בחיבור המילון. לאחר שיצא הספר לאור, לא הועילו כל המאמצים להזכיר לו את הצעתו. הוא הדין במונחי תורת הספרות. פנינו אל סופרים ואל מרצים לספרות. ולא מצאנו את האיש, שיעשה את עבודת ההכנה. רק בחודש האחרון נמצא איש אחד בחיפה, שהתנדב להתחיל בהכנת חומר במקצוע השירה.

הא' שלי: למה לא נפנה לאגודת הסופרים?

הא' איתן: אשר לחוזרים ארוכים ולחוסר הסברים: בין כך ובין כך אנו מעכבים, לפעמים שנים אחדות, כל מקצוע המחכה למונחים, ובינתיים עושים אנשי המקצוע מה שעושים, ואין זה רצוי. אם נחלק את 500 המונחים של מקצוע מסוים למנות של 10–15 עמודים, תתעכב העבודה זמן רב עוד יותר. כבר נאמר במליאת האקדמיה, שחברי האקדמיה מתבקשים לסמוך על שיקוליהם של החברים שבתוך הוועדה. אם הוועדה למונחי רדיו מתרגמת מלה אנגלית, למשל valve – שפופרת, כל חבר, שאיננו חבר בוועדה, יכול לסמוך על החברים שבועדה, שהמלה העברית מתאימה כאן. להסביר לחברי האקדמיה את המלה או מושגי מדע, שרובם קשים ומסובכים, זה למעלה מכוחנו. (הא' שלי: לא הכול, אלא מה שאפשר...) אנו מצרפים לחומר נספח קצר, ובו אותם המונחים, שהוועדה התקשתה בהם, והיא מבקשת להסב את תשומת לבם של חברי האקדמיה אליהם. לאלה יש תמיד הסבר גם מצד המושג וגם מצד הלשון. ולעתים קרובות אנו מצרפים ציורים. אני חושב, שיותר ממה שאנו עושים עכשיו, אי אפשר לעשות דבר. אנו עושים כל מה שביכולתנו, וכדי שנעשה יותר, צריך להגדיל את יכולתנו, היינו מספר עובדינו.

אשר למונחי העיתונות ששאלו עליהם – לפני שנים רבות נדונו בוועדה למונחי העיתונות שני סוגי מונחים: מונחים לכל העניינים, שהעיתונות עוסקת בהם. המונחים הדרושים לעיתונאים באים מהרבה מקצועות שונים. הסוג האחר מונחי עיתונות ממש. (הא' קדרי: אני מתכוון למונחים כגון "לכסות את המאורע"...). אלה מונחים מיוחדים למקצוע העיתונות. לזה יש מילון מוכן, אלא שלא פרסמנו אותו מטעם פשוט: 95% מן המלים שבו הן מלים ידועות ושגורות, כגון "מערכת, עורך לילה, עמוד, טור...". פרסום קובץ מונחים כגון אלה נראה חשוב פחות

מימלונים מקצועיים אחרים. יש גם מספר מלים כמו "לכסות", ולכך נתקבל באקדמיה הפועל "לסקר", "סיקור מאורע", אבל מספרן של מלים כאלה קטן הוא.

כמה עובדים נוספים נחוצים? דרוש בירושלים עובד אחד, בתל-אביב אחד, ובחיפה עובד מיוחד בחצי משרה, שיהיה איש טכניקה, ותפקידו העיקרי הגדרת מושגים במקצועות שונים ובירור מונחים לועזיים. אם כן, במקום $5\frac{1}{2}$ עובדים, שיש לנו, דרושים 8 עובדים.

הא' בן-חיים: היה תקציב להרחבת פעולתנו ברשות השידור, כדי להעסיק אדם נוסף בהדרכה ובייעוץ לשוני. לא נמצא אדם, שיהיה אפשר למסור לידי תפקיד זה, וכך בטל התקציב. לא תמיד העניין פשוט כל כך. העבודה ותוצאותיה תלויים בטיבו וברמתו של העובד. (הא' בן-גון: אני התכוונתי לסמכות.) – קשה להשיג אדם, שאפשר לה לאקדמיה לסמוך עליו.

ג. הא' איתן: הרשימה המובאת כאן לאישור כוללת את שני הפרקים האחרונים (יב-יג) שיבואו בכרך הראשון של המילון למונחי הימאות, הנדפס והולך. שני הפרקים נשלחו לחברים לפי כל כללי הדיון, ואיש מחברי האקדמיה לא ערער. רק ערכים אחדים ביקשה הוועדה עצמה – ביזמת המזכיר הא' אסטרך – להוציא אותם היום מכלל האישור, כי נמצאו טעויות בירור נוסף. הא' אסטרך יודיע, מה הם הערכים האלה.

הא' אסטרך: הוועדה מבקשת להוציא מכלל אישור את המונחים "קשר שמינית", "קשר שמינית כפול", "לולאת שמינית" ו"ענד רתמה" הצריכים עיון נוסף בוועדה וכן את המונח "פתיל", שערער עליו הא' ברגרין.

הא' ברגרין: שאלתי היום את מר אסטרך, אם עיינו במונח "פתיל". Leine בגרמנית אינו חוט דק, אלא חבל.

הא' בן-גון: נראה לי, כלחבר ועדה זו, שרצוי להחיש את סיום המלאכה, מאחר שהדברים הם בדפוס. אם נוציא את אלה מכלל אישור, נצטרך לבקש אישור נוסף.

הא' בן-חיים: הוועדה מבקשת לשוב ולעיון בשלושה מונחים עיון נוסף. היא מציעה, כי תאשר המליאה את הרשימה בלי המונחים שזכרו.

בעד הצעת הוועדה הצביעו

נגדה	1
נמנעו	2

אושרו פרקים י"ב וי"ג ממונחי הימאות – חוץ מן המונחים שהוועדה מבקשת לשוב ולעיון בהם.

ד. הגב' בהט קוראת מהצעת כללי החולם (בנוסח המתוקן):

(2) החולם משתנה בדרך כלל לקמץ קטן, כשהעיצור שלאחריו פשוט ובשווא, כגון: חֶק, חֶקֶד, חֶקֶכֶם, אֶזֶן, אֶזְנִי; כֶּתֶל, כֶּתְלִי; קֶדֶשׁ, קֶדְשִׁי. הוא הדין לגבי שמות במשקל זה, שעה"פ בהם גרונות, כגון: פֶּעַל, פֶּעְלִי, פֶּעֱלָה; זֶהַר, זֶהְרֵנוּ, זֶהְרָכֶם; תֶּאֱרָה, תֶּאֱרָה.

תן דעתך: הקמץ שבמלה מעין פֶּעֱלִי, פֶּעֱלָה, נהגה קמץ קטן. בעלי המסורת הספרדית נוהגים בקריאת התורה ובתפילה להגות קמץ זה כדין שאר קמצים בהברה פתוחה.

1. הפרקים יבואו במילון למונחי הימאות בסדרת המילונים המקצועיים.

הא' קדרי: שתי הערות, האחת לניסוח, והשנייה הערה כללית: הניסוח "החולם משתנה בדרך כלל לקמץ קטן" אינו תופס במקרים רבים. הוא מתעלם ממצייאותו של החולם בהברה סגורה מוטעמת. אילו היו מוסיפים כי בהברה בלתי מוטעמת הוא משתנה, היה מובן, שבמלים כמו יִשְׁמַר, חֶק יש חולם חסר... (קריאת ביניים: אנו עוסקים בשמות, ולא בפעלים!) בניסוח המוצע אין החולם של שם כמו חֶק מוסבר ע"י המשקל, משום שלא נאמר כאן, באיזה משקל מדובר. והערה כללית: נראה לי, שהיה ראוי להציע ניסוח הולם לכל כללי החולם, כללים שיהיו פשוטים יותר ומוציאים יותר, ומה שנראה לנו כחריג יכול להיכלל באותם כללים. חולם חסר מתקיים בהברה מוטעמת, בין שהיא פתוחה ובין שהיא סגורה. כאן ייכללו מלים כמו אֶהְלִים, שיש בה הטעמת משנה. כלל שני: בהברה בלתי-מוטעמת, כשהיא פתוחה החולם משתנה לשווא או לחטף קמץ, ובהברה סגורה הוא משתנה לקמץ קטן.

הא' בן-נון: הניסוח לגבי מסורת הספרדים הוא עדין ונאה. אני חושב, שפרופ' מלמד יקבל בוודאי את הניסוח הזה. יש בזה משום כיבוד מסורת, עם שאנו רוצים לתת דעתנו על הערכה לשונית.

המלים הבאות אחר כך "הוא הדין לגבי שמות במשקל זה..." אינן מדויקות. קודם לכן דובר על שני משקלים שונים. צריך לכתוב: "הוא הדין בשמות הסגוליים, כאשר עיין הפועל בהם גרונית וניקודה בחטף קמץ או בתולדה שלו" – שאם לא כן, הניסוח אינו חד-משמעי. אשר לפסקה הבאה המתחילה "תן דעתך: הקמץ שבמלה מעין פִּעֵלִי, פִּעֵלָה נהגה קמץ קטן", גם כאן טוב יותר להוסיף, בשביל מי שעשוי לטעות (ויש כאלה), אחרי "נהגה קמץ קטן" את המלים "כמו החטף קמץ או הקמץ הקטן שאחרי". אני מתכוון לקמץ שבאות פ' אשר בדוגמה. אין אני רוצה, שהטעמים בכוח יבואו לפרש את הדברים, שלא כהלכה, כאילו הקמץ (והחטף) שבאות ע' אינו נהגה כקמץ קטן.

בפסקה על בעלי המסורת הספרדית אני מציע להוסיף אחרי המלים "להגות קמץ זה" את ההגדרה העברית כקמץ רחב, במקום ההגדרה הלועזית "a".

הא' מלמד: בעלי המסורת הספרדית נוהגים להגות כך לא רק בקריאת התורה. אני מציע למחוק את המלים "בקריאת התורה".

הא' בן-חיים: הוועדה עמלה קשה בניסוח עניינים של דקדוק. מצד אחד היא רוצה לעשות את הדברים פשוטים, ומצד אחר אין היא רוצה להתחייב לדעות ולשקפות, כיוון שאין לחברים השקפות שוות על הלשון.

בכלל זה יש דבר אחד עקרוני, ודבר אחד שהוא מובן מאליו, בין שינוסח כך או בדרך אחרת. העניין העקרוני היה דיון במחלוקת שבין המסורת הספרדית "הטהורה" לבין הדרך האחרת. בעניין זה הכריעה הוועדה, שהדרך הרגילה היא לבטא את הקמץ כאילו הוא חולם. זו הכרעה עקרונית. אמנם אנו שומעים בעדות הספרדית מבטא כמו Na'ōmi אבל הוועדה הכריעה לצד המבטא האחר (No'ōmi) יש קריאה בתורה ותפילה, והוועדה אינה יכולה להתעלם מזה, אבל לא ראתה להמליץ שיאמר קריין ברדיו pa'ōlo בקמץ גדול. הכרעה זו של הוועדה עומדת לדיון כאן ולהצבעה.

לא ירדתי לסוף דעתו של הא' קדרי. אנו דנים כאן בכללי החולם. יש כלל ראשון, שהוא קיים בכל הנטיות. דנים בחולם שכנגדו יש u – דב, דבו; רב, רבו; וכנגד זה יש חולם, שהוא תמיד o. המבטא של "אָן, אָנִי" אינו משתנה, אבל יש שינוי בניקוד. הכלל הוא אחיד. איני מבין, איך אפשר לגססו יותר טוב. o יכול להיות רק כאשר ההברה סגורה בשווא נח, ואין דגש. במלה חֶקֶף אין דגש. רק במקרים בודדים אנו אומרים u, למשל קָמְצו.

בניסוחה לא נקטה הוועדה את המונח "משקל". מה זה משקל – זו בעיה חמורה. מבחינה

היסטורית-מדעית אתה מלמד בדקדוק, כי "חֶק" הוא משקל סגולי מן הכפולים. אך מבחינה תיאורית ולציבור, שהכלל מופנה אליו, אין ניסוח זה מובן. נראה לי, כי שאלות שאינן נוגעות להחלטה, אלא לניסוח בלבד, מוטב להעביר בכתב לוועדה, ונראה, איזה ניסוח יהיה יותר הולם לדעת חברי האקדמיה, והוא יקום.

הא' קדרי: אשר לשאלה הראשונה "מה ההבדל בין חֶק בנפרד לבין חֶקֶק? – בשתי הצורות יש אחר תנועת o עיצור פשוט מחוסר תנועה. כדי לבדיל צריך לומר: "משתנה.... בהברה בלתי-מוטעמת".

הא' בן-חיים: באשר לניסוח – כאמור, ההצעות תועברנה לוועדה, ואני מבקש הצעות ניסוח בכתב.

הא' מלמד: מבחינה פוניטית יותר קל לומר צֶהָרִים בקמץ גדול. הצעתי להשמיט את המלים "בקריאת התורה ובתפילה".

הא' בן-חיים: שאלתי היא: אם קריין ברדיו יהיה תלמידו של פרופ' מלמד, איך יהגה?

הא' מלמד: הוא יהגה כספרדי. אינך יכול להכריחו להגות אחרת. אי אפשר להשליט מבטא אשכנזי.

הא' בן-חיים: כל עניין נחתך באקדמיה באורח דימוקרטי, אך החלטת האקדמיה מחייבת וכופה. אין אנו מוסד הנותן הוראות וגושפנקה למסורת, אך קובע הלכה למעשה, אם צריך להגות pa'ōlo או po'ōlo בלשון החיה – על כך צריך להצביע. פרופ' מלמד מציע שלא להחליט.

הא' מלמד: האשכנזים לא הבחינו מעולם בין קמץ גדול לקמץ קטן.

הא' ברגרין: אני רוצה לומר לפרופ' מלמד, שאין כאן מחלוקת בין אשכנזים לספרדים, שהאשכנזים קוראים po'ōlo והספרדים pa'ōlo. הגיית po'ōlo הוכנסה לפני 60–70 שנה על ידי ועד הלשון בהשפעת מדקדקים אירופיים, שמצאו שהנטייה של פֶּעֶל היא כמו של צֶרֶף, וכשם שאומרים צֶרֶף, יש לומר גם po'ōli. היום יש ראיות על כך גם מן הכתוב במגילות ים המלח. אצל הספרדים חל שינוי הגייה כבר לפני אלף שנים. אינני חושב, שטעו הספרדים. ודאי הייתה השפעה של משקלים אחרים וגם של דיאלקטים אחרים. אילולא נתקבל העניין לפני 60–70 שנה, היינו קוראים ככל הספרדים, ולא הייתה השאלה עולה על הפרק.

הא' בן-נון: הא' שבטיאל מצטרף אל ה"אשכנזים".

הא' ברגרין: אנו משתדלים להכניס אחדות בלשון העברית המדוברת. גם תלמידיו של פרופ' מלמד קוראים po'ōli. הדבר נתקבל. יפה אמרנו בכללים, שהספרדים נוהגים כך בקריאת התורה ובתפילה. אסור לנו לומר, שיש טעות בכך. בנוגע לדיבור העברי צריך להכניס אחדות. גם האשכנזים אינם מדברים לפי דרכם שבמסורת, זה דבר שכולנו קיבלנו, וצריך לקבלו.

הא' ייבין: אינני חושב, שמישהו יכול להוכיח, שזה נכון או זה נכון. זה עניין של מנהג עדתי. לספרדים מסורת משלהם. אם נכתוב, שהספרדים הוגים כפי שהציע פרופ' מלמד, לא חייבונו אדם, איך צריך להגות – והרוצה יבחר.

הא' בן-חיים: פרופ' מלמד טוען לאלף שנות מסורת, ואני רוצה לטעון לאלף שנים ואחת.

אני בעד קבלת מסורת בשלמותה. פעם הוחלט על מסורת ספרדית, אך לא קיבלו אותה למעשה בשלמותה, אלא החליטו על מבטא העברית על פי עקרונות מדעיים. במקרה זה, אף על פי שאני מעדיף מסורת מעקרונות מדעיים, אין לקבל זאת, לא מפני שכל העניין של המבטא הספרדי משובש הוא מבחינת העברית שלפני הספרדים, אלא מפני קושי מעשי אחר והוא: ההופעל של הגרוניות, כמו הַעֲמַד, לפי מסורת הספרדים נהיה מחויבים להגות ha'ōmad, ואילו במקורות שלנו כתובה המלה בוֹי, הועמד, והדרך של כתיבה והגייה זו נשתרשה. כלום נפסול את ההופעל לפני גרונית? מותר לאקדמיה ולעם ישראל לבחור אחת המסורות. לא נדרשנו לשאלה כללית מדעית בעניין עדיפות המסורות, אלא מועמדת לפנינו שאלה מוחשית: ya'ōmad או yo'ōmad? אולי נמחק את המלים "בקריאת התורה ובתפילה" ונאמר "בעלי המסורת הספרדית נוהגים להגות כך..."? אני מציע לעבור להצבעה.

הא' ברגרין: איננו יכולים לומר לספרדים, שהם טועים במסורת שלהם.

הא' בנעט: אשר לשאלת עתיקות המסורת הספרדית בנוגע לנידון שלנו, הרי קשה מאוד להניח, שהלשון בצורתה הספרותית עברה במקרים כאלה מתנועת o לתנועת a. אולי אפשר למצוא משהו מועיל בשיירים הדלים של התעתיק העבריי-יווני בהקסאפלה של אוריגנס, ובוודאי בשמות בני אדם ומקומות בשבעים שם, למשל (נעמי = Noommein). באנגלית כותבים והוגים Naomi, אך זה יכול להיות מושפע ממבטא ספרדי.

הא' מדין: גם בוולגטא כתוב השם נַעֲמִי No...

הא' בן-חיים: במלים עבריות כתובות בתעתיק, יש רק מלה אחת ב־a היא phaalak, אך מלה זו יש בה פרט מעניין. היא נמצאת במקרא גם במשקל פֶּעַל (בשם אֶלְפֶּעַל), ובארמית היא – פֶּעַל. התעתיק מציע משקל השונה מן פֶּעַל.

הא' ריבלין: יש מלה בתנ"ך בשתי צורות: יש מֶעַל ויש מַעַל.

הא' אברמסון: אני מציע להשאיר את הנוסח המוצע "הספרדים נוהגים בקריאת התורה ובתפילה". כל הטרחה שטרחה הוועדה באה כדי להכניס אחידות. אם נכתוב "ספרדים מבטאים", מדוע לא נאמר, שהליטאים נוהגים לבטא כך, או שהתימנים נוהגים לבטא כך? הכוונה – שלא לעקור את המסורת הספרדית בקריאת התורה. אנו דנים בכללים לדיבור. אנו מבקשים לקבוע כלל שיהיה יפה לכל אחד. גם אם מישו מן הספרדים יאמר Na'ōmi, הכלל צריך להישאר כפי שקבענו.

הא' בן-חיים: מי בעד הצעת הוועדה בלי מחיקת המלים "בקריאת התורה ובתפילה"?

בהצבעה נתקבל הניסוח כמו בהצעת הוועדה.

הא' מדין: מן ההצבעה לא הוכרע, אם לקיים את המלים "בקריאת התורה ובתפילה", אם להשמיטן. אני יכול להיות בעד הצעת הוועדה, ועם זה יכול אני לדרוש מחיקת שלוש מלים אלה. המחיקה או קיום המלים – זהו נושא להצבעה מיוחדת.

הא' בן-חיים: הא' אברמסון הציע, שלא למחוק את המלים האלה.

הא' מלמד: אבל יש בהן קביעת עובדה לא נכונה, שכן גם בדיבור הוגים כך, ולא רק בקריאת התורה.

הא' בן-חיים: בלשון חכמים "נוהגים" פירושו, שכן צריך לנהוג.

אני מבקש, שלא להתחשב בהצבעה הקודמת, שכללה את שלוש המלים האלה. יש חברים, הסוברים שיש לכתוב: "בעלי המסורת הספרדית נוהגים להגות כך".

הא' ברגרין: אף על פי שהצעתי להשאיר את הנוסח של הוועדה, בכל זאת מאחר שרוב החברים בישיבת המליאה הם אשכנזים, ויש בה רק ספרדי אחד, אני מציע, שנסכים להצעתו של הא' מלמד המבקש לומר, כי הספרדים הוגים כך. הכלל הוא הרישא.

הא' ייבין: אני מתנגד שנקבע חוק ונכפה אותו על מי שאיננו אומר כך.

הא' ריבלין: פה הייתה שאלה של מדקדקים מצד אחד וספרדים מצד שני. הא' ייבין הגיע להגייט po'olo על פי הדקדוק. חלק אחד הולך על פי המסורת, וחלק שני על פי הדקדוק.

הא' בן-חיים: האקדמיה אמרה שצריך לבטא כך, והיא מזכירה שבעלי המסורת הספרדית נוהגים לבטא אחרת.

הא' ריבלין: זו שאלה שבין המדקדקים והמסורת.

הא' ייבין: אין כאן מגמה לכפות מבטא מסוים. קבענו עובדה, אבל קיימת גם עובדה אחרת, שחלק מעם ישראל מבטא זאת אחרת. ממה שנאמר, שחייבים לבטא זאת כקמץ קטן, אנו כופים על אנשים שאינם אומרים כך לומר כך; זאת אין לנו רשות לעשות.

הא' שלי: ומה יהיה בבית-הספר, שבו מלמדים שני מורים, ואחד מהם ספרדי?

הא' ייבין: קבעת חוק בחלק הראשון. אתה מעיר, שהספרדים נוהגים לקרוא כך בתפילה ובקריאת התורה. הא' מלמד אומר, שאין זה מדויק, כי הם נוהגים לומר כך גם בדיבור היום-יומי.

הא' שלי: מהו הכלל המחייב את בית-הספר?

הא' ייבין: אתה מבדיל בין כלל דקדוקי ונוהג דיבורי. אינך יכול לכפות זאת על מי שאיננו רוצה לומר כך.

הא' שירמן: אמנם האקדמיה אינה יכולה לכפות דבר, אבל מצד שני – מה לעשות, ותחום המבטא מצריך כלל. בכל העדות יש דיאלקטים, שיש להם זכות היסטורית. אנשים מדברים בדיאלקטים שונים. אבל יש כלל, כיצד צריך לבטא.

הא' מלמד: קיבלתם כלל. אך העובדה שמצינו כאן אינה נכונה.

הא' שירמן: הקושי הוא, שפרופ' מלמד אמר, שהוא ילמד את תלמידיו לבטא כך.

הא' בן-גון: אנו כופים – זה ברור. האקדמיה מוכרחה לכפות. אנו מחליטים, כדי לכפות החלטתנו על הציבור המקבל על עצמו לדבר בלשון העברית התקנית. מי שמקבל עליו את לשון התקן, כופים עליו את הכללים האלה.

הספרדים נהגו על פי מסורתם בקריאת התורה ובתפילה. משפשטה הלשון מן הסידור גם לתחום הדיבור, העבירו אותו נוהג ללשון הדיבור. אבל החובה לשמור את המסורת אינה קיימת אלא בתחומה המקורי של המסורת, ואילו בלשון הדיבור, שהיא אחת לכל העדות, חייבים אנו לנהוג עפ"י הקריטריון הלשוני, הקובע קמץ קטן. במקביל אנו מוצאים גם ביהודי גליציה, למשל, שכאשר הם אוחזים במסורתם, הם הוגים לפי המסורת שלהם, ואינם מקבלים

את הקביעה של האקדמיה בתפילתם, אך כשהם מקבלים על עצמם את הלשון התקנית הכללים כפויים עליהם. אנו חייבים ללמד לשון אחת בבית-הספר; דיבור אחד, ולא עשרה. לכן אנו חייבים לכפות את הכלל שנתקבל.

הא' בן-שמאי: לא נוכל להימלט מכפייה בשום עדה. לימדתי בבית-הספר של החינוך העצמאי. שם קיבלו את ההגייה הרשמית של הספרדים. אך כאשר עברו לפני התיבה בתפילה, הגו כמנהגם המסורתי. יש תחום החול, ויש תחום הקודש.

הא' קדרי: כפשרה אני מציע לומר "בעיקר בקריאת התורה ובתפילה".

הא' בן-חיים: איננו יכולים להימלט מהכרעה עקרונית, עם שאנו רוצים לקרב דעות. יש שאנו צריכים לומר, מה אנו מבקשים ללמד בבית-הספר. אנו יודעים, שהספרדים אינם מבטאים צ = c; אך בזה איננו מקבלים את המבטא הספרדי, ואנו מלמדים את הילדים הספרדים להגות צ בעיצור c. רצינו לומר, שיש מי שאומר כך בקריאת התורה ובתפילה, שזה עניין של מסורת, אבל רק שם אפשר להגות כך. אני מציע, שלא נסטה בזה. זה היה מכון. צריך להצביע על השאלה כעיקרון.

הא' ריבלין: אם בקריאת התורה צריך לקרוא pa'olo כמסורת ספרדית, או כדוד ילין על פי הדקדוק - הרבנים הראשיים צריכים לפסוק בנדון. זה לא בסמכותנו.

הא' בן-חיים: הייתה הצבעה בעניין זה.

בהצבעה שנייה נתקבלה הצעת הוועדה כלשונה ללא השמטת המלים "בקריאת התורה ובתפילה".

ה. הא' שלי מביא את

אומדנת התקציב לשנת 1968/69

הוצאות

I. מינוח, דקדוק ושירות לציבור

א. העבודה המדעית		
1. משכורת: 6 מזכירים	93,000	
4 עוזרים	36,000	129,000
2. הוצאות סוציאליות	34,750	
3. החזקת הספרייה	5,000	
4. ספרות מקצועית לעובדים	1,800	170,550

ב. פרסומים: הדפסה, שכר סופרים

1. זיכרונות האקדמיה	9,000	
2. לשוננו	24,000	
3. לשוננו לעם	11,000	
4. דפי "למד לשונך"	14,000	
5. מילוני מונחים מקצועיים	18,000	
6. האגרון לרב סעדיה גאון	10,000	
7. דקדוקי הטעמים לר' אהרן בן משה בן אשר	5,000	91,000
		261,550

II. המילון ההיסטורי של הלשון העברית

א. העבודה המדעית

84,000	1. משכורת: 7 עובדים מדעיים
21,000	2. הוצאות סוציאליות
1,400	3. ספרות מקצועית לעובדים
4,600	4. שכר עריכה
111,000	

ב. עבודת המיכון

33,000	1. משכורת - 4 עובדים
8,250	2. הוצאות סוציאליות
30,000	3. דמי שימוש במכונות יב"מ
12,000	4. דמי שימוש במחשב האלקטרוני
25,000	5. ציוד להפעלה, כרטיסי יב"מ, שונות
219,250	108,250

III. פרסים למחקר

3,000	1. פרסים שהוכרו עליהם מקרן ואלצמאן
-------	------------------------------------

IV. אמרכלות

78,000	1. משכורת 10± עובדים
19,500	2. הוצאות סוציאליות
12,000	3. נסיעות וארגון ישיבות
7,000	4. ציוד משרדי
11,000	5. דואר, טלפון ומברקים
5,000	6. החזקת הבניין בירושלים
6,000	7. החזקת הלשכה בתל-אביב
1,250	8. ביטוח הבניין והרכוש
1,250	9. ביקורת חשבוניות
3,200	10. שונות
144,200	144,200
628,000 ל"י	

סך הכול

הכנסות

א. הקצבות

410,000	הממשלה (משרד החינוך והתרבות)
435,000	25,000 הסוכנות היהודית

ב. השתתפות מוסדות בפעולות

40,000	קרן הזיכרון לתרבות ישראל
40,000	מוסד ביאליק
26,000	שירות השידור
20,000	הטכניון
134,000	8,000 מוסדות שונים - למילונים

		ג. תרומות
	6,000	עירויות ומועצות מקומיות
26,000	<u>20,000</u>	מתורמי חוץ לארץ
30,000	30,000	ד. מכירות פרסומים
3,000	<u>3,000</u>	ה. ריבית מקרן זאלימאן
<u>628,000</u> ל"י		סך הכול

הא' בן-מנחם: התקציב המונח לפניכם אינו שונה כמעט מזה שאושר לשנה השוטפת. אומדנת התקציב של ההכנסות לשנת 1967/68 הייתה 610,000 ל"י. נראה לנו, שלא נגיע עד סוף השנה לאימות האומדן אלא ל-75% בלבד, וגם זה הודות להקצבה, שלא הייתה בהצעת התקציב הקיים, הריהי הקצבת קרן הזיכרון לתרבות ישראל בסך 40 אלף לירות. אע"פ כן הרשינו לעצמנו להשאיר את האומדן האחרון כפי שהיה, ואף להגדילו ב-3% ולצפות להכנסה כללית של 628 אלף לירות במקום 610 אלפים שבאומדן הקודם.

נמשיך לבקש מן הממשלה, המממנת העיקרית של תקציבנו, שתגדיל את חלקה ב-60 אלף לירות. ביקשנו לפני שנה ולקראת השנה השוטפת הגדלה בסך 50 אלף ולא נענינו. נקווה, שהפעם ניענה. בינתיים נודע לנו כבר, שבתקציב המונח על שולחן הכנסת אינה מופיעה תוספת לאקדמיה, אך עוד נבוא בדברים בנדון, אם ירשה המצב, ונקווה לתוצאה חיובית. הסוכנות היהודית אף היא לא הגדילה השנה את הקצבתה הדלה, ובמקום 35 אלף לירות שביקשנו הקציבה כבשנים הקודמות 15 אלף בלבד.

גם השנה נבקש 35 אלף, ונקווה שבקשתנו תמצא אהן קשבת. מוסד ביאליק, השותף להוצאת המילון ההיסטורי בעתיד, שהתחייב לשאת ב-50% של ההוצאות, מפגר מאוד במילוי התחייבותו, והשתתפותו מגיעה בקושי ל-40 אלף לירות, סכום שאינו עולה על 20% של ההוצאה הכוללת. אין תקווה, שהקצבה זו תגדל בשנה הבאה. סעיפי ההוצאה נערכו, כמובן, בהתאמה לאומדנת ההכנסה המקווה. זהו הרצוי, אשר יהיה כפוף למצוי התקציבי בהכנסות. כמו השנה נשתדל שלא להגדיל את הגירעון שהצטבר משנים קודמות. גם השנה השוטפת תסתיים, כפי שאנו מקווים, בלי גירעון. אנו מצווים על חיסכון ועל שמירת האמצעים לעבודה המדעית של האקדמיה, ואע"פ כן לא היה מנוס מהגדלת ההוצאות האמרכליות ב-20% בערך, וזה מחמת גידול ההוצאות הסוציאליות של כל העובדים, המדעיים והאמרכליים כאחד, עם הצטרפותנו לקופת הפנסיה של "מבטחים". נעים לי להודיע למליאה, כי כל העובדים מבטחים עתה לימי זקנה עד 120.

אומדנת התקציב לשנת 1968/69 אושרה פה אחד.